

En intusschen vervolg ik mijn weg door dit land met blijdschap. Straks hoop ik te Polla te zijn. Daar is ook dr. A. Kuyper eens geweest, naar ik hoor. En toen hij aan de ontbijtstafel zat, werd hem door een lief meisje gevraagd: morgen, mister Kuyper, wat lus je?

Ik zal nu maar afbreken, want de tijd loopt af, en het wordt heusch tijd, weer eens wat van me te laten hooren. Ik ben nog lang niet klaar over Grand Rapids. Ik hoop, dat me tijd overblijft voor een nieuw habbellej vóór ik naar Denver (Ds v. Dellen) en vandaar naar Californië vertrek. Mijn hartelijken dank aan Prof. Greijdanus en de anderen, die „De Reformatie” helpen vullen, en die me nog niet hebben getelegrafeerd, dat ze staken, nu de tournee vanwege de vele uitnodigingen nog verlengd is, dank zij het feit, dat de paaschvacantie het mogelijk maakt. O ja, als De Veenhof tijd heeft, moet hij maar eens de dissertatie van Dr. Burggraaf nazien. Hier in Holland (waar ik van Grand Rapids uit een alleraangenaamst bezoek heb afgelegd, en bij De D. Zwier gelogeerd, en met Dr. Danhof gemusiceerd heb) hebben ze me verteld, dat achter de dissertatie van Dr. Burggraaf een stelling staat, volgens welke de onderwijding tusschen inwendige en uitwendige roeping onjuist is. Als dat waar is (en de promotor, Prof. Hepp, zal dan de redactie van die stelling wel hebben overwogen), dan is er voor De Veenhof, die door Prof. Hepp vanwege precies dezelfde stelling beschuldigd is van afwijking van de belijdenis, nog een korreltje troost uit Amerika overgewaaid. Misschien iets voor Perschouw? Ik kan 't toch niet laten, even de leiding van ons blad te beïnvloeden. Maar ik houd nu heusch op.

Neen, toch niet. Ik heb in Holland, waar nog familie woont van wijlen Prof. Ten Hoor, een reeks belangrijke brieven van Davinck gekregen; behorende tot een uitvoerige correspondentie met den toenmaligen Dr. Ten Hoor te Franeker. De familie gaf mij verlof tot publicatie, desgewenscht. Er staan prachtige dingen in; uit Kampen zijn de brieven geschreven. Om stond erin, dat Dr. Kuyper wel eens wat haastig werkte. Toen ik dat zei, heeft Prof. Hepp daarover heel verontwaardigd gedaan.

En nu ben ik toch nog bij Prof. Hepp. Maar dat moet niet. De Mississippi is een mooie rivier, en Amerika is voor mij „an entire block of hospitality”. En ik ben o zoo dankbaar voor de verbintenissen van nuttig en aangenaam in deze onvergetelijke dagen.

En nu, allemaal de hartelijke groeten van uw onderdanigen dienaar:

K. S.

Over hetgeen bij de vereeniging in 1892 is overeengekomen.

Het in dit opschrift genoemde jaartal 1892 kan doen vermoeden, dat bedoeld is de vereeniging der kerken uit de Afscheiding en die uit de Doleantie. Deze twee kerkengroepen hebben tot beider vereeniging eene overeenkomst aangegaan, zonder welke die vereeniging toen niet tot stand gekomen zou zijn. Een punt dezer overeenkomst betrof de Theologische School van de Christelijke Gereformeerde Kerk. De Synode van deze kerk bepaalde in 1891: „En eindelijk wat de opleiding tot het leeraarsambt betreft, oordeelt de Synode te moeten handhaven het beginsel, dat de kerk geroepen is, eene eigene inrichting tot opleiding harer leeraren te hebben, ten minste wat de godgeleerde vorming betreft”. Handelingen deser Synode, blz. 104. De Synode van Nederd. Geref. Kerken van 1891 aanvaardde hetgeen hiernede uitgesproken werd. Zij verklaarde, „dat zij genoegzaam neemt met de slotverklaring der Christ. Gere-

formeerde Synode te Leeuwarden, zijnde van dezen inhoud: „En eindelijk wat de opleiding betreft...” (Zie boven. Zij voegt er echter een viertal opmerkingen bij: „Altoos verstaande, dat de bedoeling van deze verklaring niet is: 1o. om het aloude Gereformeerde beginsel van vrije studie te vernietigen; noch ook 2o. om verandering...”)

Daarmede heeft deze Synode van Nederd. Geref. Kerken niet gezegd: „Wij nemen er genoegzaam mede, dat gij, Christelijke Gereformeerde Kerk, dat beginsel er op nahoudt, doch wij onzerzijds huldigen een ander beginsel; doch: ook wij aanvaarden dat beginsel. Het ging hier toch over eene quaestie van vereeniging van kerken, niet over het vrij laten over en weer van elkanders opinies. Wat zou dit zeggen van genoegzaam te nemen met zoodanige verklaring hier voor betekenende gehad hebben, wanneer het slechts bedoeld ware als een verlof om voor zich dergelijk beginsel vast te houden. En waartoe dan ook die vier opmerkingen, die ook bedoeld waren als punten of voorwaarden, die aanvaard moesten worden, zou de vereeniging kunnen doorgaan. Beide, die verklaring van de Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk en die opmerkingen van de Synode van Nederd. Geref. Kerken, zijn over en weer bedoeld als voorwaarden, die beiderzijds moesten worden geaccepteerd, zou de vereeniging tot stand kunnen nemen, en die beide als zoodanig zijn aangenomen, en die beide ook maar alleen in dien zin hier betekenende konden hebben. Dat blijkt ook duidelijk uit de verklaring van Dr. A. Kuyper op de Synode te Dordt in 1893: „3. De bepalingen door de Leeuwarder—Haagache Synode(s) over en weer aan elkaar aangeboden, droegen, zoodra zij aangenomen waren, het karakter van een beding, overmits het was een overeenkomst tusschen twee lichamen. 4. Overmits deze overeengekomen bepalingen bedingen waren, teneinde te komen tot zoodanige vereeniging, waardoor de twee lichamen één werden, moesten zij, zoodra de twee één waren geworden, het karakter van beding verliezen. 5. Door dit teloor gaan van het karakter van beding is echter de zaak, die het geldt, niet verzwakt, maar versterkt. Vloeden toch twee groepen van kerken ineen, beide met de betuiging, dat de kerken eene eigene inrichting voor de opleiding van dienaren des Woords moeten hebben, dan zou het alleen bij stuitend bedrog of opzettelijk oneerlijke onderhandeling geweest zou moeten zijn, als men na de vereeniging hetgeen het beding inhield, alsdan niet terugvond als welgefundeerde overtuiging van alle kerken saam”. Art. 76.

Daar spreekt Dr. A. Kuyper, die alle deze onderhandelingen om tot deze vereeniging te komen, niet alleen heeft meegemaakt, maar er zulk een voornaam aandeel in heeft genomen, van eene betuiging beiderzijds, „dat de kerken eene eigene inrichting voor de opleiding van dienaren des Woords moeten hebben”, en zegt hij, dat het stuitend bedrog of opzettelijk oneerlijke onderhandeling geweest zou moeten zijn, als men na de vereeniging hetgeen het beding inhield, alsdan niet terugvond als welgefundeerde overtuiging van alle kerken saam”. Hieruit blijkt wel zeer onjuist wat Dr. H. K. Vellenga schrijft in het „Geref. Kerkblad voor Drente en Overijssel” van 18 Febr. j.l.: „De Synode van de Nederd. Gereformeerde Kerken nam met deze verklaring genoegzaam, omdat zij, al stemde zij niet in met het door de synode der Christelijke Gereformeerde Kerk beleden en gehandhaafde beginsel, van meening was, dat de vereeniging der beide kerkengroepen niet op deze kwestie mocht afstuiten”. Dr. H. K. Vellenga zegt van ge-

noemde Synode: „al stemde zij niet in met het door de synode der Christelijke Gereformeerde Kerk beleden en gehandhaafde beginsel”. Maar Dr. A. Kuyper, die door eigene persoonlijke werkzaamheid aan de onderhandelingen destijds heeft deelgenomen, spreekt van de twee kerkengroepen als „beide met de betuiging, dat de kerken eene eigene inrichting voor de opleiding... moeten hebben”, en van eene „welgefundeerde overtuiging van alle kerken saam”. En niemand op de Synode te Dordt heeft hem op dit punt tegengesproken.

Nu kan men betreuren, dat de Synode van Nederd. Geref. Kerken in 1891 dit beginsel, dat de kerken zulk eene eigene inrichting moeten hebben, heeft aanvaard, en dat op hare aanneming de vereeniging van beide kerkengroepen is tot stand gekomen. En men kan dat onjuist achten, en trachten als in strijd met Gods Woord voor te stellen, om het zoo mogelijk teruggenomen te zien. Maar men mag niet eene foutieve voorstelling geven van wat geschied is, en dientengevolge nu geldt Vgl. ook „De Heraut” van 26 Febr. en 5 Maart j.l.

Evenmin is juist wat Dr. H. K. Vellenga in bedoeld artikel ook schrijft: „Het stond dus zoo, dat de kerken van Afscheiding en Doleantie wilden vereenigen, doch daarbij een verschillende beginsel beleden ten aanzien van de wijze van opleiding tot den dienst des Woords... Hier staan twee beginselen naast elkaar, waarvan één natuurlijk een misverstand moet zijn”. Want het beginsel van „vrije studie” zegt eenvoudig, dat de a. a. dienaren des Woords vrij zijn en blijven in de keuze van de inrichting hunner opleiding, en dat niemand voor praeparatoir en peremptoir examen en als dienaar des Woords zal worden afgewezen vanwege de plaats en inrichting zijner studie en opleiding. Hij kan zijne opleiding ontvangen hebben aan de Vrije Universiteit, aan eene Rijksuniversiteit, in het buitenland, aan een Roomsche Seminarie, geheel autodidact zijn, dat doet er alles niet toe, als hij maar de noodige kennis en bekwaamheid heeft, en zuiver Gereformeerd van belijdenis is. Maar dat beginsel is nooit een geschilpunt bij de onderhandelingen ter vereeniging geweest. Dat beginsel huldigde de Christelijke Gereformeerde Kerk ook reeds vóór die onderhandelingen, evengoed als de kerken uit de Doleantie. En bij de quaestie van het bezitten der kerken van eene eigene inrichting voor de opleiding ging het er niet over, dat alleen aan die inrichting door de a. a. dienaren zou mogen worden gestudeerd, en dat allen, die elders hunne opleiding hadden ontvangen en aan andere inrichtingen gestudeerd, afgewezen moesten worden. Terecht schrijft Dr. J. H. Rietberg in „De Wachter” van 24 Febr. j.l.: „Dit heeft de Chr. Geref. Kerk ook nooit gezegd, al had zij haar Theologische School voor de opleiding tot den dienst des Woords. Zij heeft ook toegelaten menschen, die elders gestudeerd hadden, evengoed als zij sommigen op grond van art. 8 der kerkorde toeliet tot het predikambt. Regel was: de opleiding aan de Theol. School, uitzondering: elders studeeren of de weg van art. 8”. En later zegt hij nog: „de kerken uit de Doleantie wilden eerst niets weten van opleiding door de kerk; zij hebben ten slotte dit beginsel aangenomen, zoodat dit gold voor de vereenigde kerken. Over het beginsel van vrije studie is hierbij geen strijd geweest”. Schrijft hij hier: „opleiding door de kerk”, dan bedoelt hij natuurlijk: opleiding aan eene eigene inrichting der kerk. Men leze voorts het artikel van Dr. Rietberg in zijn geheel, en ook dat in het nummer van 3 Maart.

Hier worde ook nog aangehaald wat Dr. A. H. Oussoren schrijft in de „Zeeuwsche Kerkbode” van 24 Febr. j.l.: „Om alle misverstand af te snijden, willen we eerst

POPULAIR-WETEN - [SCHAPPELJKE SCHETSEN]

In Kuyper's lijn.

II.

Het is, voor wie ook maar eenigszins op de hoogte is met het wetenschappelijk bedrijf heelmaal niet vreemd, dat Dr. Kuyper rusteloos op diepgaand wijsgeerig onderzoek aandrong en om een Schriftuurlijke filosofie zelfs bad.

De „philosophie” immers beheerscht in buitengewone mate alle wetenschappen en allen wetenschappelijken arbeid en allen die zich daaraan wijden. Zij immers handelt over de diepste grondslagen, de beslissende vooroordeelen, het allesbeheerschende uitgangspunt van iedere wetenschap.

Iedere „philosophie” zet een eigen stempel op het wetenschappelijk onderzoek en de wetenschappelijke resultaten van hen die zulk een filosofie hebben aanvaard. Of de beoefenaren der wetenschappen zich daarvan bewust zijn of niet doet aan het feit niets af of toe.

Zeker, er zijn wetenschappelijke werkers, die met klem betoogen van iederen filosofischen smet vrij te zijn. Los van elke filosofische constructie stellen zij hun onderzoek in en formuleeren hun resultaten. Maar zulk beweren is alleen maar een blijk van een groot en gevaarlijk zelfbedrog! Ieder onderzoeker gaat van bepaalde vooroordeelen, zekere grondovertuigingen uit en is innerlijk gebonden aan allerlei opvattingen en inzichten. En naarmate hij zich van deze binding minder bewust is, is hij er meer aan geketend en wordt er sterker door beheerscht.

Het is weer Dr. Kuyper die dit verschijnsel zoo helder heeft gezien en gepeild.

„Aan iedere redeneering”, zoo schrijft hij, „liggen „wijsgeerige gronden” ten grondslag.

Tot de wijsbegeerte behoort onder meer de logica en de „weg der kennis”; en natuurlijk niemand kan in zulk een geding (het gaat over encyclopaedische kwesties — C. V.) redeneeren, of hij komt met deze wijsgeerige wetenschappen, ook al merkt hij het zelf niet, in aanraking.

Het verschil is maar, dat de één dit inzielt, en daarom die wetenschappen bestudeert, terwijl de ander dit niet merkt, en nu eenvoudig praktisch, zonder de noodige kennis van zaken, te werk gaat.

Ook dan is er wel een wijsgeerig uitgangspunt, een wijsgeerige achtergrond, een wijsgeerige grondslag, alleen maar ze zijn niet met bewustheid gekozen, doch slechts „op den tast en op het gevoel af”, als we ons zoo mogen uitdrukken, in gebruik genomen.

Gemeenlijk nu plegen deze laatste betoogers dan aan hen, die wel deze wetenschappen onderzochten, en dus met bewustheid te werk gingen, na te roepen, dat ze in de filosofie verdrinken.”*)

• • •

Deze binding aan allerlei wijsgeerige opvattingen, zonder dat men er zich van bewust is, is — om bij eigen huis te blijven — ook bij theologen op te merken.

Vele predikanten zeggen b.v. dat ze zich niet met „de filosofie” bemoeien! Ze werpen zich op „de eenvoudige verklaring der Heilige Schrift” zonder meer. En, zeer naïef, meenen ze in op-rechten gemoede, dat zich tusschen hen en de Heilige Schrift geen enkele wijsgeerige constructie, geen enkel filosofisch schema of voor-

*) „De Heraut”; No. 929; 13 Oct. 1895.

oordeel bevindt. Neen, ze bemoeien zich niet met „de filosofie” — het is alleen maar jammer, dat „de filosofie” zich zoo grondig met hen heeft bemoeid en hen stevig in haar greep houdt.

Ook hier dan weer hetzelfde jammertlijke misverstand. Men hoeft niet lang met dergelijke a-philosophische bijbelonderzoekers te praten of men bemerkt aanstonds, dat allerlei wijsgeerige onderscheidingen en opvattingen een zeer belangrijke rol spelen in denken en redeneeren!

Meestal is het dan zóó, dat het wijsgeerige apparaat waarmee men dag aan dag opereert, opgedaan is in den tijd van de propaedeutische studiën, de eenige periode waarin men — gedwongen — „aan filosofie deed”. Levenslang doen de toen aangeleerde schema's hun invloed gelden. Maar men is zich daarvan niet bewust; men is overtuigd „blanco” te staan tegenover de Heilige Schrift.

Prof. Grosheide geeft in zijn mooie oratie: „De Geschiedenis der Nieuw-Testamentische Godsopenbaring” een interessant en sprekend voorbeeld van dit verschijnsel. Hij schrijft het volgende:

„Er is op het gebied van de Nieuwtestamentische wetenschap sedert het laatst der vorige eeuw heel wat veranderd. Opnieuw is aan den dag getreden, dat de Nieuwtestamentici ten onrechte vaak hebben beweerd, dat ze geheel onbevooroordeeld hun studiën verrichten en dat geen band van eenig theologisch stelsel hen bond. Het is gegaan zooals het meer geschied is: Juist toen op systematisch gebied een gedachte, die lang heerschappij had geoefend, op haar laatste beenen liep, omdat de ongenoegzaamheid ervan werd ingezien, kreeg ze invloed in de wetenschap van het Nieuwe Testament. Op zichzelf heel begrijpelijk. Immers, hoe gaat het in den regel? Vakgeleerden blijven, voor hetgeen niet tot hun vak behoort, doorgaans staan bij hetgeen hun aan de universiteit werd voorgelaten. Wel op hun eigen gebied, niet op een

zeggen, dat de Gereformeerde eeniging voo doen we ooc kerkelijk. D kerken. Maaz tingen in or zit dus het der Kerken. En uit dit niet-Gereform steunen. Or liefhebben. I den student staat dit an al dankl deze twee lijke liefds. omdat we Gereformeer Gereformeer land gezegde meer zulk en dat is op elkander

Verschil

Onder r Koopmans, Callenbach (ijdschrift) Woord wil logische bet niet, wil st aansluiten de leer van het soms o Dit wordt i rijk zijn n kwamen en verantwoor interessan i. Pajin, eene Bo e een artikel P. Scholte vóór, en w hang van l en het ree deze quae tament, be niet reden over schep Koopmans tige Sol en Kerk d theologisch ti k, der moet niet ia, of wat aan de or uitlogging? Heilige Sol bla. 31, on openbaring 32: „God b profeten e van Chris Godzelf op ontvangen

ander mi schap. E mentici, l logie — doortrok en wat er beoefendi matici d wane ge van geen Wat Pr zijn aan tuurlijk i worden

Tot du Kuyper's christelij filosofie daarop l actief pr De vra dien in Ongelv toekenis geleverd, generatie met de Zoo s „De C moeilij gedachte schap n passen. bleot leg ontdekke liche” w

Van den dienst of het ambt der Kerk¹⁾.

264. Wat is de ambtelijke dienst der Kerk?

Het is de openbare prediking van 't Woord Gods, de bediening der Sacramenten, en de kerkelijke tucht, tot volmaking van het heil der uitverkorenen ingesteld.

265. Waarom heeft God den dienst der Kerk ingesteld?

Omdat Hij ons daardoor in Zijn verbond zou opnemen, ons er in zou bewaren en ons vast verzekeren zou, dat wij er in zijn en in eeuwigheid zullen blijven.

266. Waarom zegt gij, dat wij door den dienst (der Kerk) in Gods verbond worden opgenomen en erin bewaard worden?

Omdat hij 't werktuig van den H. Geest is, waardoor Hij het geloof en de bekeering, die God in Zijn verbond van ons vordert, in de harten der uitverkorenen werkt en versterkt.

267. Wordt aan den H. Geest Zijn eere niet ontnomen, wanneer de heiligmaking wordt toegewezen aan den dienst (der Kerk)?

Volstrekt niet; want de kracht en werking²⁾, waar door wij geheiligd worden, is geheel van den Goddelijken Geest. De dienst der Kerk echter is slechts Zijn instrument (werktuig), waardoor Hij de zielen en harten der uitverkorenen beweegt, op den tijd en de wijze, waarop dit Hem goedgevindt; niet omdat Hij niet anders kan, maar omdat het de Goddelijke wijsheid heeft behaagd door de dwaze prediking van het kruis zalig te maken, die gelooven.

268. Wat moet door de Dienaren (des Woords)³⁾ gepredikt worden?

Niets dan het Woord van God, vervat in de Wet en het Evangelie.

H.

G. B.

1) De ministerio ecclesiae = van den dienst, het ambt der Kerk. Cf. „Kerkendienst”. (Zondag 38. H. Cat.) Ursinus spreekt van het ministerium zonder meer, van het ministerium ecclesiae, ministerium ecclesiasticum, publicum ministerium, ministerium Evangelii etc. De behandeling van dit ministerium (ambt) der Kerk acht hij zóó gewichtig, dat hij hieraan het vierde hoofdstuk van zijn Groote Catechismus heeft gewijd.

2) efficacia.

3) ministria.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Waarom het gaat.

Uit het verweer van Brachmann in zijn „Alfred Rosenberg und seine Gegner”, blijkt duidelijk, waarom het in den Duitschen kerkelijken strijd gaat.

De schrijver van de genoemde brochure onderscheidt drie groote tijdperken in de geschiedenis van het Duitsche rijk. Het eerste is dat van de „Christianisatie der Germanen”, waarin, zooals hij zegt, tegelijk een Germanisering van het Christendom begon, zonder welke beweging het Christendom vermoedelijk tot de Middellandsche Zee beperkt gebleven en nooit een wereldreligie geworden zou zijn. (Men versta dit goed: zijn eigenlijke kracht zou het Christendom aan de Germaansche waarden ontleend hebben, die in hetzelfde ingedrongen (zouden) zijn. Uit zichzelf was het daartoe niet in staat geweest!)

wereld- en levensbeschouwing tot wetenschappelijke uitdrukking brengt.

Dat hiervoor belangrijke bijdragen zijn geleverd. Kuiper schonk in het tweede deel van zijn „Encyclopaedie”, Bavinck in zijn „Christelijke Wetenschap” waardevolle bouwstoffen voor een eigen wetenschapsleer. De laatste ontwierp bovendien in zijn „Christelijke Wereldbeschouwing” de schets eener filosofie. Woltjer liet in zijn oratiën ons menig filosofisch fragment na. Ook de eerste twee deelen van Geesink's „Van 's Heeren Ordinantien” zitten, schoon populair uitgewerkt, vol wijsgeerige gedachten. Om nu van studiën der jongere generatie niet te spreken.

Als vóór-arbeid is dit alles niet te versmaden. Moge echter een nieuwe periode ons verrassen met een filosofie uit eigen beginsel gegroeid.

Onze tijd roept er om.

De vooruitgang der Gereformeerde wetenschap hangt er voor een groot deel van af.

Bestudeering van de historie der filosofie is uitnemend, mits ze leidt tot een eigen filosofisch systeem.

Met filo-filosofie mag geen genoegen genomen. Met minder dan het scheppen van een filosofie kunnen we niet tevreden zijn.¹²⁾

En — wat misschien nog het sterkste spreekt — het is bekend, dat Prof. Dr. H. Bavinck er in zijn latere levensjaren ernstig aan gedacht heeft zijn professoraat neer te leggen om gedurende den tijd, die hem nog restte al zijn denkkraft en geweldige wetenschap te besteden aan het zoeken, het bouwen van een christelijke filosofie.¹³⁾

12) „De Reformatie”; III, 49; 7 Sept. 1923. De eerste zin van de tweede alinea van dit citaat loopt niet.

13) Dit werd mij medegedeeld door den vriend van Prof. Bavinck, Dr. W. H. Nieuwhuis, overl. te Kampen. Meermaalen had Prof. Bavinck met hem over dit plan gesproken.

met het door Kerk beleden. Kuyper, die aan de onder, spreekt van het de betuiging voor de eene „welgekerken saam”. ft hem op dit

van Nederd. le kerken zulk leeft aanvaard, ing van beide men kan dat et Gods Woord ruggenomen te ve voorstelling volge nu geldt. Maar j.l. nga in bedoeld dat de kerken reenigen, doch en ten aanzien des Woords... e, waarvan één Want het be- ig, dat de aa en in de keus a dat niemand en als dienaar wege de plaats. Hij kan zijne je Universiteit, nland, aan een jn, dat doet er kennis en be- ord van helijde- geschildpunt bij eweest. Dat be- eerde Kerk ook d als de kerken het bezitten der or de opleiding aan die inrich- den gestudeerd, ng hadden ont- estudeerd, afga- t. De J. H. Riet- : „Dit heeft de d zij haar Theo- den dienst des chen, die elders (migen op grond het predikambt School, uitzonde- art. 8”. En later tie wilden eerst : zij hebben ten i dit gold voor van vrije studie t hij hier: „op- natuurlijk: op- kerk. Men leze zijn geheel, en

Verschil in Schriftgeleef.

Onder redactie van Prof. Mr. P. Scholten, Dr. J. Koopmans, Prof. Dr. H. Kraemer e.a. is hij G. F. Callenbach N.V. te Nijkerk een nieuw tweemaandelijkse tijdschrift verschenen, dat een getuigenis van Gods Woord wil geven, reformatorisch wil zijn, in de theologische beweging, die in K. Barth haar grootste figuur ziet, wil staan, zich vooral bij Van der Brugghen wil aansluiten en van Prof. Gunning leeren, en meent juist de leer van Dr. A. Kuyper te moeten bestrijden, al wil het soms ook aanknoopen aan hetgeen hij verkondigde. Dit wordt in Ter opening gezegd. Het zal belangrijk zijn na te gaan, wat dit tijdschrift met zijn bewakende en uitgebreiden staf van redactieleden en medeverantwoordelijke auteurs bieden zal. Behalve eene interessante Kroniek van Dr. O. Noordmans, Dr. G. L. Patijn, N. Stufkens, en Mr. G. E. van Walsum, en eene Boekbespreking, bevat het eerste nummer een artikel Evangelie en Recht van Prof. Mr. P. Scholten, waarin hij uitgaat van 's Heeren staan vóór, en woord tot, Pilatus, om over afstand en samenhang van Kerk en Staat te handelen, en over de macht en het recht van den magistraat of rechter. Hij wil bij deze quaestie ook gerekend hebben met het Oude Testament, bezien in het licht van het Nieuwe, maar gaat niet redeneeren vanuit hetgeen in de Heilige Schrift over schepping en zondeval geopenbaard wordt. Dr. J. Koopmans schrijft over Het beroep op de Heilige Schrift, en zegt, dat de situatie van Theologie en Kerk duidelijk in de richting van één fundamenteel theologisch probleem wijst: „dat der hermeneutiek, der leer van de uitlegging der Schrift”. Doch moet niet voorafgaan de vraag, wat de Heilige Schrift is, of wat men van haar geloof? En kan niet eerst dan aan de orde komen die naar de rechte wijze harer uitlegging? Wanneer Dr. J. Koopmans schrijft: „De Heilige Schrift is het getuigenis van Gods openbaring”, blz. 31, ontkent hij daarmee eigenlijk, dat zij ook zelve openbaring Gods is. En wel zegt Dr. Koopmans op blz. 32: „God heeft Zijn Woord gegeven door het woord van profeten en apostelen. Wij gelooven, dat deze getuigen van Christus, die in den Bijbel zijn vereenigd, door Godzelf op bijzondere wijze zijn gequalificeerd. Zij allen ontvangen een bijzondere rechtvaardiging van Gods

De A. H. Oude van 24 Febr. willen we eerst

ander maken ze de ontwikkeling mee der wetenschap. En zoo is te verstaan, dat de Nieuwtestamentici, in hun jonge jaren met de ervarings-theologie — want op haar hebben we het oog — doortrokken, later als vanzelf exegese, inleiding en wat er verder moge zijn, als ervarings-theologen beoefenden. Dat in denzelfden tijd bij de systematici de papieren van Schleiermacher en verwante geesten in waarde daalden, was voor hen van geen betekenis.”⁹⁾

Wat Prof. Grosheide hier zegt van het gebonden zijn aan eenig theologisch stelsel, geldt natuurlijk in niet mindere mate van het beheerscht worden door een wijsgeerige theorie.

Tot dusver hebben we alleen geteekend Dr. A. Kuyper's rusteloos wijzen op de noodzaak eener christelijke of, wat hetzelfde is, calvinistische filosofie. En duidelijk bleek, dat hij de aandacht daarop bleef vestigen tot aan het einde van zijn actief professoraat.

De vraag komt nu vanzelf op: is misschien naden in dit manco voorzien?

Ongetwijfeld is meer dan een studie van betekenis over wijsgeerige kwesties en stroomingen geleverd, maar permanent blijft ook de jongere generatie roepen om een wijsbegeerte, die ten volle met de Heilige Schrift rekt.

Zoo schreef Prof. Dr. T. Hoekstra in 1913: „De Christelijke filosofie staat voor een zeer moeilijke taak. Zij heeft de groote Christelijke gedachten op de bijzondere gebieden (van wetenschap n.l. — C. V.) door te denken en toe te passen. Zij moet de principia der wetenschappen bloot leggen, formuleeren, het verband trachten te ontdekken, om zoo te komen tot eene „einheliche” wereld- en levensbeschouwing.

9) A.w. p. 7/8.

wega, waardoor alle verder christelijk getuigen afhankelijk wordt gesteld van dit eerste getuigenis. God heeft Zijn Woord gegeven, en Hij heeft het daár, in de Heilige Schrift, gegeven. Zoo zijn wij gebonden het nergens elders dan daár te zoeken, als wij rechtvaardiging behoeven, en aanwijzing voor geloof en leven.” Maar daarmee wordt de Heilige Schrift toch nog niet als ook zelve Gods Woord beleden. Zoo schijnt (of blijkt) zich hier een principieel verschil met Calvin en het Calvinisme of de Gereformeerden te openbaren. En dat een ander Schriftgeleef als vanzelf tot andere beschouwingen in vele zaken leidt, mag vanzelfsprekend heeten.

S. GREIJLDANUS.

Ds L. A. Brunsting over Prof. Schilder.

Ds L. A. Brunsting, predikant van de First Reformed Church te Sioux Center, Iowa, zond aan „De Reformatie” een stuk, dat hij in „The Sioux Center News” geplaatst had, en waarvan hier om de plaatsruimte slechts een gedeeltelijke vertaling gegeven wordt.

„Het rustige uur.

Laat ons elkander de hand schudden. Het is alles over Dr. Schilders komt hier, en wij hebben alle menschen en predikanten in deze streek uitgenoodigd, hem te ontmoeten. De broeders zijn het eens, dat het beter geweest ware, dat Ds H. J. Kuiper, redacteur van „The Banner”, nooit zijn artikel geschreven had, want het beïnvloedde menschen en predikanten tegen Dr. Schilder. Maar op dezen tijd heeft het artikel geen invloed meer, en de menschen hebben behoefte om Dr. Schilder te hooren. Ik heb zoo veel verzoeken voor Dr. Schilder ontvangen, dat ik niet alles kon schicken. Maar wij hebben ons best gedaan zooveel wij konden.

Op eene andere plaats (in „The Sioux Center News”) kunt gij deze reisroute lezen. Dr. Schilder komt hoogelijk gerecommandeerd als een man van groot inzicht in de waarheden van Gods Woord. Hij is een zeer bekwaam en aangenaam spreker.

Het kost veel geld om te reizen. Dit uitstapje van Dr. Schilder echter is geen persoonlijk uitstapje. Hij reist voor en met een doel. In deze dagen van waterig denken en nevelig leven hebben wij behoefte aan mannen van dit type om ons opnieuw op te wekken. Wij dragen ons penningske bij voor dezen invloed. Hier is een man Gods voor dezen tijd.”

Ds L. A. Brunsting deelt dan mede, wanneer en waar Prof. Schilder te Sioux Center spreken en preeken zou. En op een andere plaats in „The Sioux Center News” nog wat hem door iemand geschreven was, die Prof. Schilder gehoord had, e.a.

„De drie keeren, dat ik hem hoorde, was hij bewonderenswaardig. Ik denk, dat hij als denker en spreker bijna een eigen klas vormt. Hij doet zeker hier in Grand Rapids de kerken vol loopen. Twee malen toen ik ging, moesten vele menschen terugkeeren. Ik denk, dat hij een groot inzicht heeft in geestelijke waarheden en dat hij eene eenvoudige pakkende (cinching) wijze van preeken heeft.”

S. GREIJLDANUS.

Hulp opleiding predikant Argentinië.

Ook deze week mogen we een gift voor dit doel verantwoorden. Ze bedroeg f 250, en werd mij ter hand gesteld door N.N. te Kampen.

Voor dit bewijs van belangstelling zijn we ten zeerste dankbaar. Mogen we nog eens de aandacht vestigen op het mooie doel, waarvoor deze rubriek werd ingesteld? Giften zullen dankbaar worden verantwoord. Gironummer van Prof. Schilder: 127378.

L. DOEKES.

Van dat ideaal zijn we nog zeer ver verwijderd. Maar hoopvol gaat de Christenwijsgeer aan het werk omdat hij verzekerd is dat de Godsopenbaring in Christus ons in beginsel de solutie voor de problemen biedt.¹⁰⁾

Dit schreef Prof. Hoekstra. Maar wie zijner oud-leerlingen heeft hem niet telkens weer zijn innig verlangen hooren uitspreken, dat het nog eens komen mocht tot een eigen filosofie en dan met name een eigen ken-theorie?

In het jaar 1918 houdt Prof. Honig op de Wetenschappelijke samenkomst der Vrije Universiteit zijn referaat over „De taak der Wijsbegeerte”. En weer hooren we dezelfde idanken: „Ons ontbreekt nog een systeem van christelijke wijsbegeerte, eene filosofie van het calvinisme”, „De nood der tijden vordert zulk een systeem”. Vooral met het oog op de studeerende jeugd hoopt Prof. Honig, dat het tot zulk een systeem spoedig kome. „Negatief, opdat ze niet langer meenen, dat een wijsgeerig systeem van het Calvinisme niet kan verwacht; en positief, opdat ze... onmiddellijk reageeren zullen tegen van onze begijnen afwijkende voorstellingen, ook al hebben deze een schoonen schijn.”¹¹⁾

Prof. Hepp geeft in het nummer van „De Reformatie”, uitgegeven ter gelegenheid van het vijfen-twintig-jarig regeeringsjubileum van Koningin Wilhelmina, een overzicht van de beoefening der filosofie in Nederland gedurende die periode. Na erop gewezen te hebben dat onze wetenschap filosofisch teert op het buitenland, schrijft hij:

„Van hooger belang dan een zelfstandige, nationale filosofie is een zelfstandige christelijke filosofie, en met name eene, die de Gereformeerde

10) „Wat is Christelijke Filosofie?” „Geref. Theol. Tijdschr.”; XIV, 1 (Mei 1913); p. 24.

11) A.w.; p. 58, 65.

Die periode der Christianisering, gaat Brachmann verder, werd door de dienaars der Roomsche kerk ingeleid, die duizend jaar geleden, gekleed in de pijen van Roomsche-Katholieke priesters en missionarissen in Duitsland kwamen. Het tijdperk werd gevolgd door dat der Reformatie, welks zwaartepunt weer in het kerkelijke leven lag, en dat, zooals Paul de Lagarde e.a. vastgesteld hebben, tot een confessionele splitsing van het Deutsche volk leidde. En na deze „geschiedsbeschrijving“ laat Brachmann volgen: Zonder daarmee een oordeel te willen uitspreken, moet dit geschiedkundig feit (dat der confessionele verscheuring) als feit der geschiedenis vastgesteld worden.

Verder moet, lezen we, vastgesteld worden, dat geen der beide confessies in het uur van het grootste gevaar voor het bestaan van het Deutsche Rijk en het volk, in staat geweest is den innerlijken ommekeer van het ondraaglijke Deutsche lot na den wereldoorlog en na Versailles, tot stand te brengen. Zooals de toestand was, moest deze wending echter, zoo zij slaagde, een gebeurtenis van uitzondering worden, die in niets bij de twee eerste tijdperken achterstond. Allereerst dient weer het geschiedkundig feit, als onloochenbaar feit der geschiedenis, vastgesteld te worden, dat die bedoelde ommekeer door de nationaal-socialistische beweging tot stand gebracht werd, innerlijk en uiterlijk. Niet de drager van het monnikenkleed, zooals duizend jaar geleden, niet de togadrager, zooals voor 400 jaar, maar de man in het bruine hemd, de strijder voor een politieke idee, trad in 1933 zichtbaar als vorm der Deutsche geschiedenis naar voren. Met zijn politieke idee bracht de man in het bruine hemd een wereldbeschouwing en een nieuwe geschiedenisopvatting, die van het ras, mede. Zonder deze zou het nationaal-socialisme nooit aanspraak op zijn revolutie als op een daad van geweldige historische betekenis, hebben kunnen maken. Met deze wereldbeschouwing is die pretentie werkelijkheid geworden. Haar richting wijst naar het volk, in welks schoot zij eens werd geboren. En dit volk wordt hier noodzakelijk als een eenheid doorleefd en gezien: een eenheid, voor welke op den duur zich geen innerlijke en uitwendige splitsingen meer kunnen laten gelden. Het nationaal-socialisme weet zich gezonden tot het scheppen van zulk een volk. Het heeft dus, om het eens met theologische begrippen te zeggen, een zending, en het heeft ook een boodschap, juist die der rassische wereld- en geschiedenisbeschouwing, welker eerste in het oog vallende kenmerk de eenheid van lichaam, ziel en geest is. Deze eenheid en de eenheid van het volk liggen op dezelfde lijn. Dat deze door Alfred Rosenberg verworven en gefundeerde toestand tot innerlijk bezit van het Deutsche volk wordt, daarvoor strijdt het nationaal-socialisme zijn harden strijd met het onwankelbare vertrouwen in de overwinning.

Tot zoover Brachmann.

De woorden van dezen verdediger van Rosenberg's beschouwingen, bevatten niets, dat niet reeds bekend is. Toch hebben zij in het verband, waarin zij worden geuit, bijzondere betekenis. Allereerst valt op, dat hoe langer hoe sterker de nadruk gelegd wordt op het „normatieve karakter“ van Rosenberg's beschouwingen.

Uit het begintijdperk van diens optreden (en ook in de latere perioden) weten we, dat deze strijder zijn meeningen als strikt persoonlijke verkondigde. Thans blijkt duidelijk, dat zij het geestelijk goed van de nationaal-socialisten vormen. Want niet de „kring van Rosenberg“ strijdt voor de opvattingen van den schrijver van de „Mythus“, maar, zooals Brachmann zegt, het nationaal-socialisme. En als het kenmerk zijner wereldbeschouwing wordt dan de „eenheid van lichaam, ziel en geest“ genoemd, welke eenheid die van het volk betekent.

Wat wil dit zeggen? Dat alle gedachten en voorstellingen, alle willen en begeeren, alle eischen en doeleinden van het volk een ondeelbaar geheel moeten uitmaken. Anders gezegd: het geestelijk leven en het gevoelsleven moeten de praktische politiek dienen. Dat is de formule der nuttigheids-ethiek, zij het ook hier in bijzonderen vorm. En nu luidt het verwijt tot de Protestantische Kerk, dat zij deze eenheid niet erkennen wil. En dat zij zich in die weigering een dienaar van Rome toont.

Om dat verwijt te motiveeren, geeft Brachmann (die, zooals werd vermeld, een oud-leerling van Barth is), een merkwaardige karakteristiek van den geestelijken toestand van het „kerkelijke Duitsland“.

Eens, zegt hij, in Luther's tijd, was het voorname onderscheid tusschen de Roomsche en de Evangelische Kerk van zuiver dogmatischen aard. De Roomsche Kerk leerde dat de mensch door „geloof en werken“ zalig kon worden; de Protestantische Kerk verkondigde echter: „alleen door het geloof“. Dit vroeger zeer diep ingrijpende onderscheid in de leer, zegt Brachmann, heeft zijn historische macht, in het bijzonder in ons volk, verloren. Ook het kerkelijke Protestantisme is op de (niet te ontlopen) betekenis van het doen:

theologisch gesproken: op die van de werken, opmerkzaam geworden; terwijl leidende theologen der Roomsche Kerk reeds lang bereid zijn de „theologie alleen uit het geloof“ te beoefenen, ja in nauw contact met de „theologie van het Woord“ treden.

En nu luidt de redeneering van Brachmann ongeveer zoo: De Evangelische Kerk had op den nieuw ingeslagen weg (in de richting der „goede werken“, zullen we maar zeggen) voort moeten gaan. „De beslissende zorgen en krachtsinspanningen van het Deutsche volk liggen thans waarlijk niet meer op het gebied van de kristallisatie der zuivere leer, die de onderwijzing over den rechten weg tot de eeuwige zaligheid van den enkeling dient, maar geheel ergens anders“. Nu zij dat niet doet, en voor de zuivere leer opkomt, dient zij „Rome, dat immers zich van de werken afwendt“, en „alleen het geloof“ zoekt! Het feit, dat Rome met de oude Evangelische leer sympathiseert (we laten natuurlijk dit oordeel geheel voor Brachmann's rekening), had de volgelingen van Luther moeten bewegen hun theologisch standpunt te verlaten. „Want het is de taak der Protestantische Kerk, zonder voorbehoud Duitsland tegen het Katholicisme te verdedigen, zooals Luther dat deed. In plaats daarvan plaatst het kerkelijk Protestantisme zich op het standpunt van voor vierhonderd jaar, en moet nu, omdat er nu eenmaal geen terug in de geschiedenis is, zooals zij geheel verkeerd oordeelt, terwille van de zuivere leer, dien Luther verraden, die eens geschiedenis, komende geschiedenis gemaakt, en niet oud-katholieke of Orientalische-Palestijnsche geschiedenis vernieuwd heeft.“

Welk een wonderlijke redeneering! Omdat de oude tegenstander ons standpunt gaaf kiezen (volgens Brachmann natuurlijk) moeten wij haastig die positie verlaten. Want het is onze dure plicht zich steeds tegen hem te keeren. Geeft hij ons gelijk, dan moeten wij onszelf ongelijk geven. Doen we dat niet dan plegen we verraad aan onszelf en dienen wij den ouden vijand. Deze methode spreekt voor zichzelf. Natuurlijk heeft de luidruchtige verkondiging van 't „verraad aan Luther“ haar invloed niet gemist. Het vaststellen van dien „afval“ is echter niet de hoofdzaak, volgens Brachmann. Wat hij vooral aan de Evangelische Kerk verwijt, valt hij in de volgende woorden samen:

„Het kerkelijk Protestantisme begaat de beslissende fout, dat het een tijdperk van de Deutsche geschiedenis alleen maar onder den absoluut dogmenhistorischen gezichtshoek beschouwt. Hem moet het recht ontzegd worden als Duitschen en volkschen gezichtshoek te gelden. Beide Kerken nemen onder hem stelling tegen de tegenwoordige Deutsche geschiedenis. Wanneer de Roomsche Kerk dat doet, is dat een zaak voor zichzelf; wanneer dat Deutsche, kerkelijke Protestantisme haar echter daarin volgt, — en dat doet het — dan is het tijd zoo duidelijk te spreken, zooals Alfred Rosenberg het gedaan heeft.“

Zoo oordeelt Brachmann.

Hooren we den volgenden keer weer naar zijn verdediging.

A.

B. t. B.

ZENDING EN EVANGELISATIE

De Christelijke Boodschap in een Niet-Christelijke Wereld.

III.

Op de Wereldzendingsconferentie te Jeruzalem in 1928 stond de erkenning van de absoluteitheid van het Christendom onverzoend naast de naarvaarding van de godsdienstige waarden in de niet-Christelijke godsdiensten als evenzovele wegen tot het Evangelie. Tot een principiële stellingname kwam het niet; kon het ook niet komen op zulk een heterogeen samengestelde conferentie, die toch gaarne een door allen aanvaarde boodschap tot de wereld wilde doen uitgaan. Zelfs mag het verwonderlijk heeten, dat de boodschap van den Internationalen Zendingsraad, die grootendeels uit tamelijk „modern“ georiënteerde Angelsaksers bestaat, nog zoo talrijke „orthodoxe“ geluiden liet hooren.

Voor een groot deel zal dat wel te danken zijn geweest aan de voor-conferentie te Cairo, waar de „orthodoxe“ Continentale afgevaardigden met nadruk de absoluteitheid van het Christendom naar voren hadden geschoven en op het gevaar van een inruilen van het Evangelie der Schriften voor een Evangelie van socialen vooruitgang hadden gewezen.¹⁾

Intusschen bleef de gedachte van het zoeken van één hooger godsdienst door de belijders van al de bestaande godsdiensten in de Amerikaansche zendingskringen voortleven. Haar meest krasse uit-

1) Over dit zgn. „Social Gospel“ en den psychologisch-theologischen achtergrond daarvan zie men het zeer instructieve proefschrift van Dr Visser 't Hooft „The Background of the Social Gospel in America“, Haarlem, 1928.

drukking vond deze idee in het zgn. „Laymen's Report“, dat onder den titel „Rethinking Missions“ in den loop van 1932 verscheen, en in heel de zendingswereld groote beroering heeft verwekt.

Het merkwaardige van dit rapport is, dat het werd samengesteld door een groep van „leeken“ uit een zevental Amerikaansche kerken.²⁾

Onder den indruk van de tanende zendingsbelangstelling in Amerika, met name bij de jeugd, besloot men op de zendingssterreinen zelf een onderzoek in te stellen naar de mogelijke oorzaken van dit verschijnsel. Een dertigtal zgn. „Fact-finders“ vertrok daartoe naar Indië, China en Japan en met het door dezen verzamelde feitenmateriaal ging daarna de „leeken“-commissie zelf op onderzoek uit. Haar bevindingen werden neergelegd in het bovengenoemde „Laymen's Report“, een boekwerk van bijna 350 pagina's.³⁾

Ons interesseert vooral het eerste deel van dit rapport, dat de „General Principles“ bespreekt, en inzonderheid het tweede en het derde hoofdstuk daarvan, die respectievelijk handelen over de verhouding van het Christendom tot de andere godsdiensten en over de boodschap van het Christendom aan de niet-Christelijke wereld in het Oosten.

In het eerste hoofdstuk had de commissie reeds uitgesproken, dat zij niet geloofde in een verloren gaan van oprechte zoekers naar God in andere godsdiensten (p. 19) en stelde zij Boeddha, Jezus en Mohammed als stichters van zendingsgodsdiensten op één lijn (p. 6). De bedoeling van de zending is volgens haar dan ook niet zoozeer om met een eigen klaargeformuleerde boodschap te komen omtrent den eenigen weg tot zaligheid, nl. „the way of Christ“, zooals de vroegere zending gedaan had (p. 8), in een overdrijven van den nood der menschen (p. 16), doch om „het godsdienstige leven van het Oosten te begrijpen en te vervullen“ (p. 16). Met vreugde constateert de commissie de veranderde „theological outlook“, die niet meer aan de hel geloofd noch aan wonderen, en die de vroegere opvattingen over de schepping, over den ouderdom van de aarde e.d. als „onwetenschappelijk“ verworpen heeft (p. 19). Zij acht het een gelukkig verschijnsel, dat er een „meer universeel, niet zoo scherp uitgesproken (less expressive) godsdienst“ is opgekomen, die nader wordt aangeduid als „de godsdienstige kant (aspect) van de komende wereldcultuur“.

In overeenstemming daarmee wordt de toekomstige taak van de zending omschreven als een gemeenschappelijk „zoeken naar een dieperen blik op de godsdienstige waarheid“ (p. 26) en „het bevorderen van de wereldeenheden door het verspreiden van het inzicht in de levenskrachtige elementen van alle godsdiensten“ (p. 27).

In het tweede hoofdstuk worden deze gedachten dan nader ontwikkeld. Christenen en niet-Christenen moeten elkaar als broeders beschouwen in den gemeenschappelijken strijd tegen het saecularisme (p. 29, 31). Ook Jeruzalem had zich in dien geest uitgelaten, maar het „Leekenrapport“ trekt deze lijn consequent door en wekt de zendingen op even tactisch op te treden tegenover de niet-Christelijke godsdiensten als Paulus te Athene en niet zoo „bevooroordeeld“ als de vroegere zending (p. 30). Men moet niet eischen, dat de bekeerde Christenen volkomen zullen breken met hun heidensch verleden, want overal heeft God Zijn getuigen en ook de niet-Christelijke godsdiensten zijn wegen tot God (p. 31). Het Christendom staat op denzelfden grondslag als de niet-Christelijke godsdiensten en de zending moet daarom allereerst de verwante elementen in de andere godsdiensten opzoeken (p. 33), zooals een zendeling in Japan dat beschreven heeft in zijn boek „A Venture in Understanding“. Christenen kunnen nog heel wat leeren van Boeddhisten en Shintoïsten (p. 34). De Christen-zendingen moeten bereid zijn volkomen eerlijk en zonder enig vooroordeel met hen samen te spreken, en vooral geen heimelijke poging doen hun eigen overtuiging aan hen op te dringen (p. 34). De waarheid kan alleen worden gevonden wanneer de zending meehelpt de godsdienstige waarden van de niet-Christelijke godsdiensten te versterken (p. 37), opdat ook deze hun bijdrage kunnen leveren tot „het bereiken van het hoogste doel, de meest volkomen godsdienstige waarheid“ (p. 44). De zendeling moet er dan ook naar streven door de niet-Christenen te worden beschouwd als „een bondgenoot meer dan als een vijand“ (p. 40) in het „gemeenschappelijk zoeken naar de waarheid“ (p. 47; zie ook p. 327v.).

Tenslotte wordt dan in het derde hoofdstuk uiteengezet, dat de zgn. absoluteitheid van het Christendom („the uniqueness of christianity“) feitelijk alleen bestaat in de bijzondere wijze, waarop in het Christendom de verschillende waarheden, die afzonderlijk ook bijna alle in de niet-Christelijke godsdiensten aangetroffen worden, samen verbonden voorkomen (p. 49). De Christelijke boodschap, zooals die vroeger aan het Oosten gebracht

2) Dit „leeken“ dient echter met een korreltje zout te worden genomen, want onder de 35 commissie-leden bevonden zich 3 theologen, terwijl 4 van hen de conferentie te Jeruzalem hadden bijgewoond.

3) Een vrij uitvoerig artikel over dit Rapport en de wijze waarop het tot stand kwam, vindt men in „De Macedonier“ van Augustus 1933 van de hand van Dr H. A. van Andel.

werd, was haar eenve niet met a Zelfs de th het eigenl en behoefl lijks verzoa Oosten kon met histori het Christe in den gro vaardige onderling zending da dikt het E len als e tendom o ten (p. 70) in wezen kan de zeri vriendscha bedoeling.

Aan het doel der z ven: „Met naar ware door ons volgorde! door JEZU Zijn Gees maken“.

Toen di ging er e vele zendi zendingsp test moge daarbij n groot de staande z becritisee missie ni bovendien grondslag in vele o quentie v ferentie t van den verdedigd zending z deze door „vreemd“ grondslag den Bijb de Bergr worden d wonnen l deze wijz want de wonderw zelf aller Zoo w voor de Madras) gevraagd als leidde klingen o schap in De bet schenen tegen d zendingv turn to t Kar.

STE

Over di nummers beroep op dat de bel steunen c Daarna Zij zouden als „myst Het kon men het schrap Het v gripen z lichte In het lichte v Wie zo Eerst v aangehaa verleden aangehaa doende b Alleen d deze ding maakte! Inderda gekomen Wat w De wo Ursinus van Urals den. Waa